

ONAFHANKELIJK DEFENSIEMAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING 'ONS LEGER'

ARMEX

Meer dan 100 jaar op de bres voor de krijgsmacht

**De Amerikaanse nucleaire Schlesingerdoctrine
Rusland zet opmars in Afrika voort
Hoogleraar uitgezonden als reservist**

Van de KNVOL-Leerstool

Prof. Dr. A. (Arthur) ten Cate

Op 5 december 2024 promoveerde bij de KNVOL-hoogleraar Militaire Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) promovendus Elke Boers op het proefschrift 'Whose security are we here for? Risk and security considerations during the IFOR and SFOR peace operations in Bosnia-Herzegovina (1995-2004) from the Dutch perspective'. De leerstoel Militaire Geschiedenis aan de RUG is een samenwerking tussen de KNVOL (Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger') en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA).

'Srebrenica' en UNPROFOR hadden grote invloed op latere NAVO-missies

Ervaringen in Srebrenica en de UNPROFOR-missie in zijn geheel tijdens de oorlog in Bosnië-Herzegovina (1992-1995) hebben een sterke invloed gehad op hoe de latere NAVO-geleide IFOR- en SFOR-missies in het voormalige conflictgebied werden georganiseerd en uitgevoerd van 1996 tot en met 2004. Dat blijkt uit promotieonderzoek van Elke Boers, die op 5 december promoveerde aan de RUG. UNPROFOR vormde een essentieel leermoment voor de NAVO en nationale defensieorganisaties en benadrukte o.a. de behoefte aan duidelijke mandaten, robuustere militaire missies en accurate inschattingen van dreigingen, aldus Boers. Daarnaast zorgden de ervaringen ervoor dat overwegingen omtrent risico's en veiligheid een zeer prominente rol kregen op zowel politiek als militair niveau.

Bescherming eigen militairen en burgers

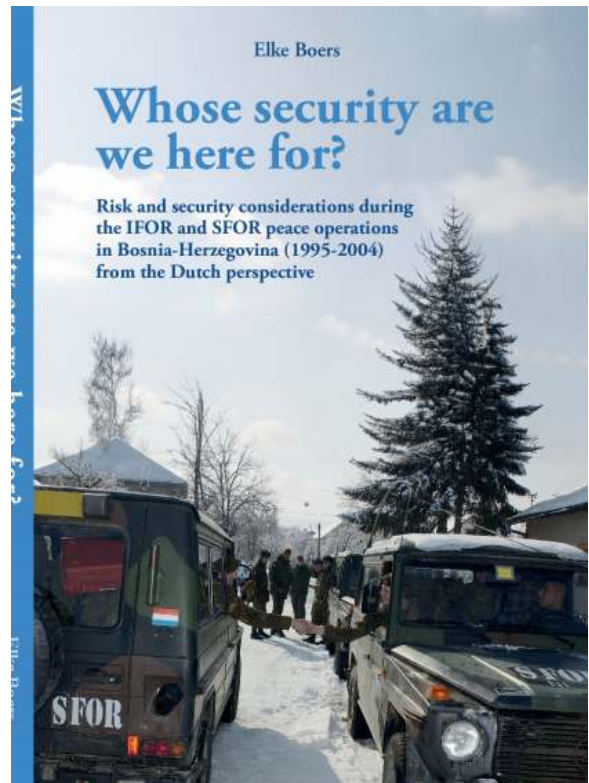
Met een specifieke focus op de Nederlandse militaire inzet en het Nederlands operationeel gebied, keek Boers naar de talloze uitdagingen die NAVO-militairen te wachten stonden, variërend van het zich oriënteren in gevaarlijke post-conflict-situaties tot het zich richten op problemen die inherent zijn aan wederopbouwspanningen. Zo keek ze naar thema's als de terugkeer van vluchtelingen, de problemen met (het vrede-ondermijnende gedrag van) de lokale politie-eenheden, het opsporen en oppakken van personen beschuldigd van oorlogsmisdaden in de voorgaande oorlog, de impact van 9/11 op de activiteiten van SFOR, en de civiel-militaire relaties. Haar onderzoek belicht de moeilijkheid in het vinden van een balans tussen het beschermen van de eigen vredessoldaten, het beschermen van internationaal (humanitair) personeel en de bescherming van burgers in de praktijk.

Oppakken oorlogscriminelen lastig

Een rode draad bij deze thema's was hoe NAVO-militairen, en dus ook de Nederlandse militairen, vaak risico's meden en preventief handelden in reactie op mogelijke dreigingen. Dit was echter niet altijd het geval. Een voorbeeld is hoe Nederland een voortrekkersrol op zich nam wanneer het ging om het oppakken van oorlogscriminelen in 1997. Daarbij toonde Boers ook aan hoe lastig het was om oorlogscriminelen op te pakken in Bosnië en deze naar Den Haag over te brengen. Boers: "Meerdere van de factoren die het toen zo lastig maakten, zullen ook nu nog een rol spelen voor de huidige werking van het Internationaal Strafhof. Op politiek niveau denk ik dan aan de landen die het ICC, en dus haar uitspraken, niet erkennen. Maar ook op militair-operationeel niveau waren er een hele hoop uitdagingen, zoals *intelligence-sharing*."

Bosnië: nog steeds geen EU-lid

Boers: "Uit het onderzoek komen meerdere bevindingen over vredesmissies naar voren die interessant zijn. Een voorbeeld hiervan is hoe de internationale gemeenschap blind de einddoelen nastreefde om zo de missie zo snel mogelijk te kunnen afsluiten – zonder te kijken naar de eigenlijke ontwikkelingen in Bosnië en daar een oplossing voor te bedenken. Dit heeft sterke implicaties gehad voor Bosnië, dat tot op de dag van vandaag nog steeds geen EU-lidstaat is. Dit komt natuurlijk wel in een stroomversnelling nu de EU hernieuwde onderhandelingen is gestart met de landen uit Zuidoost-Europa."

Omslag van het proefschrift

Elke Boers promoveerde op 5 december 2024 bij KNVOL-hoogleraar Arthur ten Cate.

Op de korrel

Haagse slagkracht

Defensie: een personeelstekort, maar generaals te over

Kolonel b.d. drs. A.E. de Rooij

In het januarinumnummer van Checkpoint, het magazine voor veteranen, wordt in de rubriek 'in cijfers' de personeelssituatie bij Defensie in kaart gebracht. Het ziet er allemaal geweldig uit. Zo is in de eerste acht maanden van 2024 het aantal beroepsmilitairen netto (instroom versus uitstroom) met 654 mensen toegenomen, na ook al een stijging met negentig mensen in 2023. De begeleidende tekst stelt daarom: "Het gaat beter met de instroom van nieuw personeel bij Defensie". Het is op het eerste gezicht dus een rooskleurige situatie, helaas echter alleen op het eerste gezicht. Het betreft hier een fraai staaltje *framing*, want wie iets dieper graaft, krijgt een heel ander beeld.

Het is natuurlijk goed dat het personeelsbestand van Defensie is gegroeid, maar we moeten niet vergeten dat de defensieorganisatie ook is gegroeid. En die groei van de organisatie is veel groter dan de groei van het personeelsbestand. Volgens de Stand van Defensie najaar 2024 bedroeg in een jaar tijd de groei van de organisatie 7,1% en de groei van de bezetting (dus de aantallen personeel) 4,0%. Een percentage zegt natuurlijk niet zoveel, daarom wat cijfers. In 2022 bedroeg de formatie van Defensie 67.044 functies. Medio 2024 waren er bijna 7.000 functies bijgekomen en was de organisatie gegroeid tot 74.000 functies. En die groei zet nog steeds door.

De consequentie daarvan is dat de personele vulling van Defensie er niet beter op wordt. Medio vorig jaar was het vullingspercentage voor militairen slechts 77,2%. En zelfs de vulling van burgerfuncties, die tot en met 2023 meer dan 100% was, was gedaald tot 95,2%. Gemiddeld bedroeg de vulling van de organisatie 83,1%. Op een functietotaal van 74.000 is dat een tekort van meer dan 12.500.

En met de instroom van beroepsmilitairen mag het dan beter gaan, het gaat zeker niet zo als gepland, want in plaats van de ruim 3.000 instromers die medio 2024 gepland waren, bleek de daadwerkelijke instroom nog geen 1.900 nieuwe beroepsmilitairen te zijn.

Het is dus op personeelsgebied lang niet zo rooskleurig als Checkpoint de lezer wil doen geloven. En instroom is niet het enige probleem. Als mensen eenmaal zijn ingestroomd bij de krijgsmacht, moeten ze ook worden behouden. Dat was altijd al moeilijk en wordt er zeker niet gemakkelijker op nu de focus bij de krijgsmacht op de zogenaamde eerste hoofdtaak ligt. Voor veel jonge militairen is een uitzending naar het buitenland immers de kers op de taart en dit soort uitzendingen is, vergeleken met tien of vijftien jaar geleden een stuk minder geworden. Oefenen voor een grootschalig conflict op de Veluwe of elders in Noord-Europa is een stuk minder aantrekkelijk dan deel uitmaken van een vredesoperatie in bijvoorbeeld Mali of Afghanistan. Voor eenheidscommandanten ligt hier, om het jargon te gebruiken, een grote uitdaging. Ik benijd ze niet.

De niet door militairen vervulde functies zijn vooral te vinden bij de operationele eenheden en in speciale categorieën van infanteristen tot onderhoudspersoneel en vliegers. De vulling bij de staven is veel beter, dat kunt u van mij aannemen. Bovendien zijn die staven de laatste jaren zeker niet kleiner geworden. Ze zijn meegegroeid met Defensie als geheel en zelfs meer dan dat. Laten we als voorbeeld de Bestuursstaf nemen. Waar de groei van de onderdelen tussen 2019 en 2024 varieerde van ongeveer 6% (Commando Luchtstrijdkrachten) tot circa 15% (Defensie Ondersteuningscommando), bedroeg de groei van de Bestuursstaf in diezelfde periode circa 64% (van 2.438 naar 4.002 functies). Nu zit een deel van die groei bij de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst, maar toch. En als de Bestuursstaf groeit, groeien de staven van de onderliggende eenheden natuurlijk mee. Er zal immers op de regen van beleidsstukken en plannen die de organisatie in worden gestuurd, gereageerd moeten worden.

Illustratief voor de groei van de staven binnen Defensie is die van het aantal topfunctionarissen in de organisatie. Dit zijn de opper- en vlagofficieren en overeenkomstige burgerfunctionarissen. Volgens de rapportages van Defensie vallen de hoogleraren aan de Nederlandse Defensie Academie hier overigens buiten, maar dit terzijde. Het aantal topfunctionarissen varieerde in de periode van 2014 tot 2017 tussen de 86 en 94. Medio 2018 werd het mooie aantal van honderd topfunctionarissen bereikt. En dit aantal was medio 2024 gestegen tot 174. Een groei in zeven jaar van 74%. Hiermee wordt de groei van de Bestuursstaf zelfs overtroffen. En al die topfunctionarissen beschikken natuurlijk over de nodige medewerkers.

Afsluitend moeten we constateren dat de personele vulling van Defensie nog steeds bedroevend is en dat de vacatures vooral bij de operationele eenheden zitten. De slagkracht van deze eenheden blijft hierdoor ernstig aangetast en dat zou iedere Nederlander in de huidige tijd moeten verontrusten. Met de Haagse slagkracht van Defensie is daarentegen niets mis. In de kaasstolp rondom het Binnenhof kan Defensie zijn mannetje staan. Topfunctionarissen genoeg!

Verder in dit nummer

Op bladzijde 2 hebt u het verslag kunnen lezen van professor Arthur ten Cate over de promotie van Elke Boers onder de titel **Van de KNVOL-Leerstoel. In een tweede bijdrage interviewt professor Ten Cate zichzelf over zijn uitzending naar het NAVO-hoofdkwartier in het Griekse Larissa in Hoogleraar uitgezonden als reservist.** In een historisch artikel over **De Schlesingerdoctrine** gaat Tjeerdjan Nieuwenhuis in op de Amerikaanse nucleaire doctrine tijdens de tweede helft van de Koude Oorlog. U treft het aan op de bladzijden 4 – 7. De column van Kees Homan staat op de bladzijden 8 en 9, Hij behandelt de **Erosie van het humanitair oorlogsrecht** in recente conflicten. De bijdrage van onze andere columnist, László Marác, treft u direct daarna aan op de bladzijden 10 en 11. Daarin stelt hij dat **De Europese Unie marginaliseert in het Oekraïne-conflict.** Ten slotte bespreekt Kees Homan in zijn tweede bijdrage op de bladzijden 14 – 19 de groeiende Russische invloed op het Afrikaanse continent in **Rusland zet opmars in Afrika voort.**

Foto voorpagina::Een B-52 en een B-2 in volle vlucht. foto:Wikimedia Commons, barksdale.af.mil

Het colofon kunt u vinden op https://onsleger.nl/armex_ons_leger_magazine/

De Schlesingerdoctrine

Tjeerdjan Nieuwenhuis

De meest recente Amerikaanse nucleaire afschrikingsdoctrine spreekt over de noodzaak van afgestemde afschrikking voor specifieke situaties en omstandigheden [1]. Dit principe is niet nieuw, maar werd midden jaren 1970 geïntroduceerd met de Schlesingerdoctrine, vernoemd naar de toenmalige minister van Defensie [2]. Wat hield deze doctrine in?

Terugkomend dilemma in de Amerikaanse veiligheidspolitiek ten tijde van de Koude Oorlog was de vraag hoe een geloofwaardige afschrikking tegen de Sovjet-Russische dreiging vorm moest krijgen. In de periode dat de Verenigde Staten een nucleair overwicht bezat, was de doctrine van 'Massive Retaliation' leidend, met het oorlogsplan SIOP-62 als de ultieme vervolmaking hiervan [3]. In het kort kwam deze afschrikingsstrategie erop neer dat elke vorm van militaire agressie van de Sovjet-Unie tegen de Verenigde Staten en zijn West-Europese bondgenoten onmiddellijk en direct vergolden zou moeten worden met een alles vernietigende nucleaire mokerslag. Zolang het Sovjet-Russische nucleaire arsenaal bescheiden in omvang was en er dus een beperkt nucleair vermogen was om Amerikaanse steden in as te leggen, was 'Massive Retaliation' geloofwaardig. Het Sovjet-Russische leiderschap zou het daarom niet in het hoofd halen om een oorlog te beginnen, zo was het idee. De kritiek op deze afschrikingsstrategie was echter dat het geen geloofwaardige afschrikking bood tegen kleinschalige aanvallen. Zouden de Sovjetleiders besluiten om bijvoorbeeld West-Berlijn met geweld in te nemen of de aanval te openen op een individueel NAVO-land, hoe zou dan vergolden moeten worden? Met een grootschalig nucleair bombardement op de communistische wereld met als resultaat miljoenen doden en gewonden, waarbij hoogstwaarschijnlijk ook West-Europese en Amerikaanse steden het zouden moeten ontgelden? Een dergelijke reactie werd door de critici niet geloofwaardig geacht. Bovendien, met het groeiende Sovjet-Russische nucleaire arsenaal was een situatie van nucleaire pariteit onvermijdelijk. Massale vergelding zou dan sowieso resulteren in wederzijdse nucleaire vernietiging.

De regering Kennedy heeft gepoogd dit dilemma op te lossen door meer flexibiliteit te introduceren in de Amerikaanse afschrikingsstrategie. Robert McNamara, toenmalig minister van Defensie, splitste het Single Integrated Operational Plan (SIOP) op door een response-optie te introduceren waarbij steden gevrijwaard zouden blijven van een initiële vergeldingsaanval. Stedelijk gebied zou vervolgens met een nucleaire reservemacht onder schot gehouden moeten worden. Op die manier zouden niet alleen onnodige burgerdoden voorkomen kunnen worden, maar ook de Sovjetleiding gedwongen worden tot onderhandelingen. Hierbij moet worden opgemerkt dat het SIOP nog steeds gebaseerd was op het massaal gebruik van nucleaire wapens en geenszins ontworpen was om beperkte agressie van de Sovjet-Unie af te schrikken en eventueel afgewogen te beantwoorden. Na de dood van Kennedy bleef verdere hervorming van de afschrikingsstrategie uit, onder meer omdat de aandacht verschoof naar de Vietnamoorlog.

SIOP-4: Massale vergelding

Toen Nixon aantrad als president, hadden de Verenigde Staten een afschrikingsstrategie die in essentie geen andere optie bood dan een massale nucleaire vergelding. SIOP-4, zoals het toenmalige oorlogsplan werd aangeduid, kende een vijftal opties. De eerste optie was een preëemptieve aanval gericht op het uitschakelen van het Sovjet-Russische kernwapenarsenaal. Voor deze optie was zo'n 58 procent van de Amerikaanse strategische strijdkrachten gereserveerd waarbij 2.500 kernwapens ingezet zouden worden [4]. Hierbij was opgenomen dat commandocentra niet zouden moeten worden vernietigd, zodat er met de politieke en militaire leiding van de Sovjet-Unie onderhandeld zou kunnen worden over stopzetting van vijandelikheden. Twee andere preëemptieve opties waren groter in omvang waarbij een breed scala aan militaire en civiele doelwitten was opgenomen. Tot slot waren er nog twee vergeldingsopties die na een succesvolle Sovjet-Russische nucleaire aanval overwogen konden worden, waarbij het overgebleven nucleaire arsenaal ingezet zou worden tegen of alleen militaire doelen of ook tegen civiele objecten.

Minister van Defensie James Schlesinger (rechts) met president Gerald Ford (midden) en minister van Buitenlandse Zaken, Henry Kissinger.

Foto: Wikimedia Commons, NARA

'Massive Retaliation' kwam erop neer dat elke vorm van militaire agressie van de Sovjet-Unie onmiddellijk en direct vergolden zou moeten worden met een alles vernietigende nucleaire mokerslag.

Foto: Flickr, Burnt Pineapple Productions

Na de dood van Kennedy verschoof de aandacht naar de Vietnamoorlog. Hier werpt een F-100 Super Sabre gevechtsvliegtuig een napalmbom af.

Foto: Wikimedia Commons, USAF

Het moge duidelijk zijn dat SIOP-4 geenszins de optie bood om Sovjet-Russische agressie, hoe groot in omvang ook, te beantwoorden met iets anders dan een totale nucleaire oorlog. In dit oorlogsplan werd de Sovjet-Russische nucleaire dreiging altijd in zijn totale omvang aangevallen. Omdat dit arsenaal op ongeveer gelijk niveau stond met dat van de Verenigde Staten was zelfs de kleinste optie nog massaal. Berekeningen destijds hielden rekening met zo'n 90 miljoen initiële slachtoffers aan Sovjet-Russische zijde en 80 miljoen aan Amerikaanse zijde [5].

Dat President Nixon en andere leden van zijn regering weinig vertrouwen hadden in het bestaande oorlogsplan werd duidelijk in een vergadering van de Nationale Veiligheidsraad van februari 1969. Nixon en anderen vonden het niet aannemelijk dat de Sovjet-Unie zomaar, uit het niets, een grootschalige nucleaire aanval zou lanceren. Een conventionele aanval van het Warschaupact tegen West-Europa werd als waarschijnlijker bevonden, een aanval die geleidelijk zou kunnen escaleren tot mondiale proporties. Volgens Henry Kissinger, toentertijd veiligheidsadviseur van Nixon, zou een nucleaire oorlog daarom eerder beperkt in omvang zijn in plaats van totaal, wat in zijn optiek noodzaakte om beperkte nucleaire opties op te nemen in het SIOP [6]. Om dit te realiseren liet hij het Ministerie van Defensie een studie (NSSM-64) verrichten naar de benodigde strategische capaciteiten om een beperkte nucleaire aanval van de Sovjet-Unie af te schrikken en te beantwoorden [7].

De uitkomst van deze studie is tot op heden geheim, maar bekend is dat de Amerikaanse krijgsmacht toentertijd geenszins de capaciteit bezat om een beperkte nucleaire oorlog te voeren [8]. Het is goed om te bedenken dat een nucleaire aanval toen niet zomaar ad hoc gelanceerd kon worden, in welke omvang ook; en dat kan ook nu niet. Om zoiets mogelijk te maken gaan jaren van planning, surveillance en opbouw van capaciteit vooraf. De Verenigde Staten bezaten begin jaren 1970 over een indrukwekkend vermogen om een in de puntjes uitgewerkt nucleair oorlogsplan te lanceren waarmee de Sovjet-Unie in een klap uitgeschakeld kon worden, maar niet over het vermogen om kernwapens beperkt in te zetten en een eventueel gelijkwaardig antwoord van de tegenstander te incasseren. Daarvoor waren andere capaciteiten nodig zoals surveillancemiddelen die opgewassen waren tegen nucleaire inslagen en commandocentra die in het heetst van de strijd contact konden blijven houden over de diverse nucleaire eenheden.

Dat de ontwikkeling van beperkte nucleaire opties op technologische beperkingen stuitte, nam niet weg dat binnen de Amerikaanse krijgsmacht toentertijd wel interesse was in de ontwikkeling van capaciteit voor beperkte nucleaire oorlogvoering. Binnen de luchtmacht had een generatie officieren carrière gemaakt die het concept van totale nucleaire oorlog, zoals dat door Curtis LeMay en Thomas Power tot in de jaren zestig was gepredikt, afwezen. Deze nieuwe generatie had in Korea ervaring opgedaan met tactische bombardementen en in het Pentagon samengewerkt met RAND-consultants, zoals Thomas Schelling en William Kaufman, die het totale karakter van de Amerikaanse nucleaire afschrikingsstrategie al in de jaren 1950 hadden afgewezen [9]. De wens van Kissinger om beperkte nucleaire opties te ontwikkelen kon daarom rekenen op steun binnen de Amerikaanse krijgsmacht en het Pentagon. Begin 1972 stelde het Ministerie van Defensie een speciale commissie in die het bestaande SIOP onder de loop nam. De aanbevelingen van deze commissie, die bekend stond als de Foster Commissie, vormde het begin van een belangrijke herziening van de Amerikaanse afschrikingsstrategie [10].

Foster Commissie

De aanbevelingen van de Foster Commissie vormden een radicale afwijking van het bestaande richtlijnen waarmee het SIOP was opgesteld [11]. In tegenstelling tot het bestaande oorlogsplan zouden de Verenigde Staten niet moeten streven naar het winnen van een nucleaire oorlog door totale vernietiging van het vijandelijke nucleaire, militaire en industriële vermogen, maar moeten streven naar een vroegtijdige beëindiging van vijandelikheden om grootschalige vernietiging zoveel mogelijk te voorkomen. Om een tijdige oorlogsbeëindiging te bereiken was escalatiecontrole essentieel. Volgens de Foster Commissie was er een aantal middelen voorhanden waarmee de dynamiek van escalatie in een gewapend conflict zou kunnen worden beheerst. In de eerste plaats zouden er duidelijke grenzen aangegeven kunnen worden tegenover de tegenstander. Hierbij werd gedacht aan het gebruik van kernwapens met een geringe explosieve kracht in plaats van de destructievere types, beschieting van specifieke doelwitten afgelegd van druk bewoond gebied of lancering van wapens vanaf overzeese locaties om het

Een 'artist impression' van de opmars van een Sovjet-eenheid. De regering Nixon vond een conventionele aanval van het Warschaupact tegen West-Europa waarschijnlijker dan een nucleaire aanval. Afbeelding: US DoD

Een Honest John lanceerinstallatie. De Amerikaanse krijgsmacht bezat toentertijd geenszins de capaciteit om een beperkte nucleaire oorlog te voeren, Foto: Flickr, Wayne Hsieh

De met ballistische raketten uitgeruste en nucleair aangedreven onderzeeboot USS George Washington (SSBN-598). De Foster Commissie pleitte voor een reservemacht bestaande uit moeilijk tot zinken te brengen kernonderzeeërs. Foto: Wikimedia Commons, US Navy

Amerikaanse vasteland geen doelwit te maken. Ten tweede zouden de Verenigde Staten te allen tijde een nucleaire reservemacht voorhanden moeten hebben, die ingezet zou kunnen worden tegen stedelijke en industriële doelwitten van de Sovjet-Unie. Een dergelijke reservemacht, bestaande uit moeilijk tot zinken te brengen kernonderzeeërs, zou de Sovjet-Russische tegenstander afschrikken tot het nemen van te grote escalerende tegenmaatregelen. Tot slot zouden politieke en militaire commandocentra niet onder vuur genomen moeten worden. Zonder deze faciliteiten zou de tegenstander immers onmogelijk zelf zijn eenheden onder controle kunnen houden en mogelijk terugvallen op grootschalige automatische vergelding.

De Foster Commissie gaf aan dat het moeilijk te voorspellen was hoe een nucleair conflict zou kunnen beginnen. Er werd daarom een breed scala aan respons-opties aanbevolen die in vier categorieën waren onderverdeeld. Onder de eerste categorie vielen de grote bestaande aanvalsopties, die al in SIOP-4 waren beschreven. In dit geval een preëemptief nucleaire bombardement op Sovjet-Russische nucleaire en militaire middelen, inclusief de opties om ook stedelijke en economische doelen op te nemen in de aanval. Onder de tweede categorie behoorden een reeks selectieve aanvalsopties tegen een beperkte en geselecteerde set aan doelwitten. Hieraan gekoppeld waren escalatiegrenzen die een opwaartse dynamiek op de escalatieladder zou moeten voorkomen. Bij deze selectieve opties zou gedacht moeten worden aan beperkte aanvallen op vijandelijke kernwapens gericht op het Amerikaanse vasteland of op NAVO-bondgenoten. Maar ook aanvallen op conventionele strijdkrachten in stelling gebracht tegen de NAVO of specifieke Sovjet-Russische doelwitten ter zee vielen hieronder. Alle opties van de tweede categorie waren subonderdelen van het grotere oorlogsplan van de eerste categorie en in het geval voor het Europese toneel gebaseerd op de strijdplannen van de NAVO [12].

De derde en vierde categorie beschreven respectievelijk de beperkte en regionale opties. Deze opties waren dus kleiner in omvang en schaal dan de opties van de tweede categorie en zouden volgens de Foster Commissie alleen op ad hoc basis vorm kunnen krijgen. Zij onderkende dat de dynamiek van een crisis moeilijk te voorspellen is en er dus weinig van tevoren gepland kon worden. Dit noodzaakte flexibiliteit, creativiteit en verbeeldingskracht van de planners in het Pentagon. Inzet van kernwapens vallende onder deze twee categorieën waren bedoeld om bijvoorbeeld signaal af te geven aan de tegenstander, zoals een demonstratieve nucleaire explosie. Maar ook om een beperkte inzet van kernwapens door de tegenstander met gelijke munt terug te betalen, bijvoorbeeld met een nucleaire aanval op een vliegveld, industriële installatie of een specifieke militaire basis. Het verschil in de beperkte en regionale opties zat in het gebruik van tactische kernwapens, laatstgenoemde werd beschouwd als regionaal middel terwijl strategische kernwapens ook als beperkte optie ingezet konden worden.

De Foster Commissie stelde verder voor dat de inzet van kernwapens alleen mogelijk zou moeten zijn als antwoord op een grote Sovjet-Russische nucleaire aanval, als middel om een patstelling te doorbreken in een directe conventionele confrontatie met de Sovjet-Unie of als de-escalatie optie om de Sovjetleiding af te schrikken van verdere agressie.

Escalatiecontrole

Het rapport van de Foster Commissie vormde input voor de NSSM-169 studie (NSSM: National Security Study Memoranda) van de Nationale Veiligheidsraad waarin de aanbevolen hervormingen een-op-een werden overgenomen. De studie benadrukte het belang van escalatiecontrole, maar ook dat dit een riskant concept was. Zijn escalatieprocessen werkelijk controleerbaar? De studie merkte terecht op dat het vermogen van de Verenigde Staten om escalatie onder controle te houden sterk afhangt van de doelstellingen van de tegenstander, de risico's en verliezen die hij bereid is te nemen en het vermogen van het vijandelijke leiderschap om Amerikaanse doelstellingen, *commitment* en bereidheid tot een beperkt conflict juist te doorgronden [13].

Het moge duidelijk zijn dat dit in een conflict uiterst onzeker is. Het Amerikaanse vermogen om de doelstellingen van de tegenstander te doorgronden, hangt af of de Verenigde Staten moeten reageren op een aanval of zelf een beperkte nucleaire aanval initiëren. In het eerste geval geven de aard en omvang van de vijandelijke aanval voldoende informatie, in het tweede geval is dit onzekerder. Immers, elke militaire escalatie, en dat misschien nog meer bij een beperkte nucleaire aanval, heeft invloed op de perceptie van de tegenstander over de aard van het conflict en tot hoever deze bereid is te gaan. Het is heel goed mogelijk dat een beperkte nucleaire aanval de vijand doet

M110A2 houwitseren waren in staat kerngranaten te verschieten. De Foster Commissie zag voor deze wapens een rol in regionale conflicten.
Foto: Wikimedia Commons, US Army

Het was moeilijk te voorspellen hoe een nucleair conflict zou kunnen beginnen

Lancering van een Trident I (C4) raket vanuit een onderzeeboot.
Foto: Wikimedia Commons, US Navy

besluiten om in te binden en onderhandelingen aan te gaan. Aan de andere kant is het ook heel goed mogelijk dat diezelfde tegenstander volhardt, bereid is grotere risico's te nemen en een hogere trede op de escalatieladder betreedt. In het laatste geval zal het vooruitzicht van verdere controle over het escalatieproces vervliegen. Het idee dat escalatieprocessen kunnen worden gecontroleerd, is overigens grotendeels gebaseerd op de veronderstelling dat de kosten- en batencalculatie van een tegenstander te manipuleren is. Het gevaar in deze aanname schuilt erin dat de eigen denkwijze wordt geprojecteerd op de tegenstander. Terwijl in de praktijk de tegenstander afwegingen kan maken die totaal afwijken van wat in Amerikaanse ogen rationeel is.

Het is interessant om op te merken dat binnen Sovjet-Russische generale staf toentertijd volop gediscussieerd werd over de vraag of een beperkte nucleaire oorlog überhaupt mogelijk was [14]. Een beperkte nucleaire oorlog waarbij Amerikaans en Sovjet-Russische grondgebied zou worden bestookt, werd algemeen gezien als oncontroleerbaar. Met betrekking tot het Europese toneel werd een beperkt nucleair conflict echter realistischer geacht door hoge Sovjetofficieren. Over de vraag in hoeverre zo iets te controleren was, was men minder zeker. De verwachting was dat zo iets zou hoe dan ook resulteren in tientallen miljoenen doden en grootschalige vernietiging. Overigens heeft de Sovjet-Russische militaire doctrine het concept van een beperkte nucleaire oorlog nimmer omarmt.

SIOP-5: Ook kleinschaliger kernwapeninzet

NSSM-169 erkende dat er grote onzekerheden waren omtrent het vermogen om escalatie te controleren. In een direct nucleair treffen tussen de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten was het desondanks verstandig om dit na te streven. Geen enkel ander middel bood namelijk een betere mogelijkheid om grootschalige vernietiging te voorkomen en Amerikaanse belangen te beschermen dan het concept van escalatiecontrole en vroegtijdige oorlogsbeëindiging. NSSM-169 werd onderschreven door Kissinger en de nieuwe minister van defensie James Schlesinger, die als RAND-consultant al in de jaren 1960 had gepleit voor een selectievere nucleaire strategie, en vormde de basis voor National Security Decision Memorandum 242 waarin de nieuwe richtlijnen van de Amerikaanse afschrikingsdoctrine werden vastgelegd [15]. Dit document vormde vervolgens weer de basis voor een nieuwe *nuclear weapons employment policy* (NUWEP), die Schlesinger in 1974 liet uitvaardigen [16]. Voortaan zouden de Verenigde Staten in het geval van een gewapend conflict met de Sovjet-Unie het escalatieproces moeten trachten te controleren onder meer met beperkte en geselecteerde militaire opties, zoals eerder beschreven. Het vermogen een nucleaire oorlog te voeren op verschillende geweldniveaus, binnen duidelijke gedefinieerde grenzen zou een nucleaire oorlog tot een 'goed' einde moeten brengen, zo was het idee.

Hoewel het besluit voor de nieuwe afschrikingsdoctrine strikt geheim was, werd het in 1974 al bekend bij het publiek omdat Schlesinger onderdelen ervan openbaarde in een gesprek met journalisten. Het nieuwe beleid kreeg hierdoor al snel de Schlesingerdoctrine als benaming. Dit was tegen het zere been van Kissinger, die al sinds zijn benoeming als veiligheidsadviseur van Nixon in 1969 streefde naar flexibilisering van de Amerikaanse nucleaire afschrikingsstrategie, terwijl Schlesinger nog geen jaar op zijn post zat en nu met de eer streek [17].

De benoeming van een nieuwe afschrikingsdoctrine was echter nog maar de eerste stap. Het daadwerkelijk ontwikkelen van een vermogen om een beperkte nucleaire oorlog te voeren met allerlei selectieve en beperkte aanvalsopties, had meer voeten in de aarde. Niet alleen moesten bestaande oorlogsplannen ingrijpend herschreven worden, ook moest nieuw militair materieel worden aangeschaft en ontwikkeld. Zodoende was er pas in januari 1976 een nieuw algemeen oorlogsplan, genaamd SIOP-5. Dit SIOP institutionaliseerde de Schlesingerdoctrine door meerdere beperkte en selectieve opties te bieden. Dit plan bleef tot 1983 in werking en bezat naast een grootschalig oorlogsplan talrijke beperkte, selectieve en regionale *response*-opties tegen een breed scala aan doelwitten. Tegelijkertijd werden allerlei wapensystemen en technologieën operationeel waarmee beperkte nucleaire oorlogvoering ook in de praktijk mogelijk werd. Denk hierbij aan accurate ballistische raketten zoals de Trident (*submarine launche ballistic missile*, SLBM), de Pershing II (*intermediate range ballistic missile*, IRBM) en de geavanceerde Tomahawk kruisraket.

Opvolgende SIOP's vormden een verfijning van SIOP-5. De Schlesingerdoctrine vormde zodoende een blijvende verschuiving van de Amerikaanse afschrikingsdoctrine van grootschalige vergeldingsopties naar een flexibeler afschrikingsstrategie afgestemd op de specifieke context en omstandigheid van een conflict.

Drie lanceerinstallaties met Pershing II raketten.

Foto: Wikimedia Commons, Defense Visual Information Center

Eindnoten

- [1] 2022 National Defense Strategy of the United States of America, <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>, 8
- [2] James R. Schlesinger, Amerikaanse minister van Defensie van juli 1973 tot november 1975.
- [3] T. Nieuwenhuis, 'SIOP-62', *Armex* 105, 4 (2021) 10-13.
- [4] 'US Strategic Objectives and Force Posture Executive Summary', januari 1972, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-4.pdf>
- [5] National Security Council Staff, 'Strategic Policy Issue', februari 1969, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-2.pdf>.
- [6] 'Notes on NSC Meeting 13 February 1969', februari 1969, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-6.pdf>
- [7] Kissinger to the President, 'Additional Studies of the US Strategic Posture', juli 1969, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-9a.pdf>
- [8] Wainstein, L., *The Evolution of US Strategic Command and Control and Warning, 1945-1972*, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-11.pdf>
- [9] F. Kaplan, *The Wizards of Armageddon* (Stanford 1983) 356.
- [10] John Foster was de voorzitter van de commissie.
- [11] 'HAK Talking Point DOD Strategic Targeting Study Briefing', juli 1972, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-18.pdf> en Kissinger to Odeen, 'Secretary Laid's Memo'. Januari 1973, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-19.pdf>
- [12] W. Burr, 'Is this the best they can do?' in V. Mastny, S.G. Holtmark A. Wenger, *War Plans and alliances in the Cold War: Threat perceptions in the East and West* (New York 2006) 118-140, 124.
- [13] 'NSSM 169 Summery Report', juni 1973, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-21.pdf>, 43.
- [14] Zisk, K.M., *Engaging the Enemy: Organization theory and Soviet Military Innovation, 1955-1991* (New Jersey 1993) 102-108.
- [15] 'Policy for Planning the Employment of Nuclear Weapons', januari 1974, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-24b.pdf>
- [16] 'Policy Guidance for the Employment of Nuclear Weapons', april 1974, <https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB173/SIOP-25.pdf>
- [17] Terriff, T., *The Nixon Administration and the Making of US Nuclear Strategy* (New York 1995) 186-189.

Erosie van het humanitair oorlogsrecht

Mr. drs. C. Homan

De gewelddadige gebeurtenissen in Oekraïne tonen aan dat het humanitair oorlogsrecht (HOR) aan relevantie inboet. Zo werden in de beginfase van de Russische invasie in Oekraïne in Boetsja de handen van burgers vastgebonden op hun rug om waarna zij doodgeschoten werden, werden vrouwen verkracht en werd voedsel geworpen in een ondergrondse schuilkelder, even later gevolgd door een handgranaat.

De wet accepteert dat oorlog een kenmerk is van menselijke relaties. Het oorlogsrecht heeft wel als oogmerk een balans te vinden tussen de noodzaak om in uitzonderlijke omstandigheden geweld te gebruiken en de wens om de kans op oorlog te verkleinen en het daarmee gepaard gaande menselijk leed tot een minimum te beperken. Deze evenwichtsoefening kent twee vormen. Het VN-Handvest beperkt het recht van staten om oorlog te voeren. Het humanitair recht reduceert de middelen van oorlogvoering.

Afkalving van het oorlogsrecht

In de oorlog tussen Israël en Hamas heeft het HOR echter ook duidelijk gefaald. Principes, of ze nu het moedwillig aanvallen van burgers of het gebruik van uithongering als wapen verbieden, worden schijnbaar straffeloos getest. Hamas blijft gijzelaars vasthouden en heeft sommige scholen, ziekenhuizen en andere civiele gebouwen gebruikt om zijn strijders te beschermen. Israël heeft tegelijkertijd een totale oorlog gevoerd in dichtbevolkte gebieden en steden en de stroom van broodnodige hulp vertraagd tot vrijwel niets. Het resultaat is een totale verwoesting en hongersnood voor burgers in Gaza.

Het conflict in Gaza is een extreem voorbeeld van de ineenstorting van het oorlogsrecht, maar het staat niet op zichzelf. Het conflict in Gaza is het laatste conflict in een lange reeks oorlogen in de jaren sinds 9/11, van de door de VS geleide 'oorlog tegen het terrorisme' tot de Syrische burgeroorlog en de Russische oorlog in Oekraïne aan toe, die de bescherming van burgers heeft aangetast. Zo is in 2023 het aantal burgerslachtoffers als gevolg van gewapende conflicten wereldwijd met 72% gestegen ten opzichte van 2022.

Begrenzing van geweld

Hoewel het VN-Handvest noodzakelijke en evenredige zelfverdediging toestaat, is het niet altijd gemakkelijk om te bepalen hoeveel geweld in verhouding staat tot een gewapende aanval en nodig is om de volgende te voorkomen. Tijdens gewapende conflicten is het HOR van toepassing. Dit recht begrenst de middelen en manieren van oorlogvoering en beschermt personen die niet, of niet langer, deelnemen aan de gewapende strijd, zoals burgers en gewonde of gevangen genomen strijders.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden meer dan 30 miljoen burgers gedood. Het was duidelijk dat er nieuwe en strengere regels nodig waren om oorlog te reguleren. In 1949 werden tijdens een reeks internationale conferenties de vier Conventies van Genève vastgesteld in een poging om het meest brute oorlogsgeweld te voorkomen. Deze vier Conventies bevatten uitgebreide regels voor het voeren van oorlog. De Conventies van Genève zijn ook de enige verdragen die door elk land ter wereld zijn geratificeerd. Het oorlogsrecht komt dan ook vooral voort uit de vier verdragen van Genève, die ook wel de Rode Kruis-verdragen worden genoemd.

Rechtspraak

We kennen inmiddels voor de rechtspraak zowel ad hoc tribunalen als het permanente Internationaal Strafhof (ICC). Het ICC staat sinds de arrestatiebevelen tegen Israëlische leiders onder grote druk. Er komen misschien nieuwe ad hoc tribunalen, zoals recent het Kosovotribunaal, en in de toekomst wellicht ook het agressie-tribunaal. Nederland is daar voorstander van en heeft Den Haag voorgesteld als locatie.

Graf in Boetsja. De gewelddadige gebeurtenissen in Oekraïne tonen aan dat het humanitair oorlogsrecht aan relevantie inboet.

Foto: Wikimedia Commons, National Police of Ukraine

De vier verdragen van Genève worden ook wel de Rode Kruis-verdragen genoemd. Foto: Het Geheugen

Proportionaliteit

Oorlogsrecht is geschreven voor toepassing voor en tijdens de oorlog en niet zozeer voor beoordeling achteraf. Er worden met een zekere speelruimte aanwijzingen gegeven aan een commandant. Een voorbeeld is het feit dat in sommige situaties 'proportioneel geweld' gebruikt mag worden, dat moet worden afgewogen tegen het 'verwachte militaire voordeel'. Hoe groter dat voordeel, hoe meer *collateral damage* is toegestaan volgens het HOR. Het proportionaliteitsbeginsel is een goed voorbeeld van de balans tussen militaire en humanitaire overwegingen. Maar het leidt meestal wel tot verschillende interpretaties, zoals de strijd in Gaza laat zien. De een vindt een bepaalde verhouding tussen schade aan burgers en militair voordeel buitensporig, de ander niet. Bij beide overwegingen gaat het om wat de commandant van tevoren wist of had moeten weten. Dat maakt het als leek vaak lastig om te beoordelen of het beginsel is nageleefd, omdat die informatie meestal niet beschikbaar is. Daarom is het van belang dat er onafhankelijk onderzoek wordt gedaan naar vermeende schendingen, bijvoorbeeld door de VN en door het Internationaal Strafhof.

Bescherming burgers

Het HOR wordt verondersteld burgers te vrijwaren voor de ergste calamiteiten van een conflict. Het doel van deze wet is altijd duidelijk geweest: burgers die niet bij de gevechten betrokken zijn, verdienen het om beschermd te worden tegen schade en dienen een onbelemmerde toegang te hebben tot humanitaire hulp.

Handhaving

Het internationaal strafrecht wordt wel gezien als één van de manieren waarop het oorlogsrecht kan worden gehandhaafd. Strafrecht is maar een kleine component van de handhaving van het oorlogsrecht, maar krijgt relatief veel aandacht. Het oorlogsrecht heeft een hele andere strekking. Het is geschreven om te werken op het slagveld en niet in de rechtszaal. De handhaving van het oorlogsrecht is vooral gebaseerd op interne discipline en tevens op wederkerigheid: als je mijn krijgsgevangenen soldaten goed behandelt, doe ik dat ook met die van jou. Ook is het oorlogsrecht gebaseerd op realisme. Legitiem doelwit zijn alleen militairen en andere personen die rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden. Burgers of gewonden zijn dat niet, omdat ze jou niet bevechten of hinderen in het volbrengen van je missie.

Militairen

Soldaten van een soevereine natie kunnen rechtmatig worden gedood in een gewapend conflict. In ruil daarvoor krijgen ze immuniteit die hen in staat stelt om handelingen te plegen die in elke andere context waarschijnlijk als misdaden zouden worden beschouwd. Deze immuniteit is van toepassing, of hun oorzaak nu rechtvaardig of onrechtvaardig is.

Vervaging

Door het vervagen van het onderscheid tussen strijders en niet-strijders tijdens het voeren van de oorlog tegen het terrorisme, heeft het Westen aantoonbaar bijgedragen aan het ondermijnen van het HOR en de bescherming van burgers. Het is verleidelijk om te concluderen dat de humanitaire bescherming waaraan regeringen na de Tweede Wereldoorlog zo hard hebben gewerkt om in de wet te verankeren, vandaag de dag weinig betekenis heeft. Toch heeft zelfs een veranderlijk systeem van internationaal humanitair recht conflicten humaner gemaakt. Ondanks alle frequente overtredingen heeft het bestaan van deze wettelijke bescherming geleid tot voortdurende druk op de strijdende partijen om burgerslachtoffers te beperken, veilige zones te bieden voor niet-strijders en humanitaire toegang mogelijk te maken wetende dat ze internationale gevolgen zullen ondervinden als ze dat niet doen.

Conventies van Genève

De Conventies van Genève, hun protocollen en het internationaal gewoonterecht dat eromheen is gegroeid, zetten een belangrijke stap verder dan de regels die eraan voorafgingen. Een aanval op een militair doelwit dat de oorlogsinspanningen van een oorlogvoerende partij zou helpen, is dus verboden als het te veel burgers zou schaden.

In veel opzichten zijn de Conventies van Genève opmerkelijk succesvol geweest. Alle vier verdragen zijn geratificeerd door alle VN-lidstaten. De meeste landen hebben militaire handboeken aangenomen die de Conventies vertalen in concrete regels die bedoeld zijn om het gedrag van hun legers te sturen. Vele landen hebben deze regels opgelegd aan hun eigen soldaten. Toch werden deze uitgebreide en ambitieuze regels gevormd door oorlogen

die heel anders waren dan de meeste conflicten van vandaag.

Problematisch is dan ook dat hoewel oorlogen tussen staten sterk afgenomen zijn, conflicten waarbij niet-statelijke gewapende groepen zijn betrokken, zijn toegenomen. De Conventies van Genève kennen slechts één artikel, gemeenschappelijk artikel 3, dat specifiek van toepassing is op oorlogen met niet-statelijke groepen. Het beschermen van burgers in oorlog, zo blijkt, is veel moeilijker wanneer een van de oorlogvoerende partijen een niet-statelijke actor is. Strijders die tot niet-statelijke groepen behoren, dragen over het algemeen geen uniformen. Hoewel hun leden kunnen samenkomen, trainen in kampen en georganiseerd zijn onder een hiërarchische leiding, hebben ze de neiging om in actie te komen op plaatsen waar ook burgers aanwezig zijn. Als gevolg hiervan kan het buitengewoon moeilijk zijn om ze te onderscheiden van gewone burgers, zoals de activiteiten in de Gazastrook aantonen.

Onomstreden

Maar onomstreden is en blijft voor iedere militair, dat voor naleving van het HOR interne discipline en een hoog moreel kader een vereiste is!

Soldaten van een soevereine natie kunnen rechtmatig worden gedood in een gewapend conflict. Foto: Store norske leksikon

Het oorlogsrecht is geschreven om te werken op het slagveld en niet in de rechtszaal

Strijders die tot niet-statelijke groepen behoren, zoals deze Talibanstrijders, dragen over het algemeen geen uniformen. Foto: Wikimedia Commons, VOA

De Europese Unie marginaliseert in het Oekraïne-conflict

Prof. Dr. László Marác

Donald Trump heeft tijdens zijn inaugurele rede nog eens onderstreept dat hij de geschiedenis in wil gaan als de vredespresident die bestaande oorlogen afsloot. Dat Trump dit echt meent, blijkt onder andere uit het feit dat hij luitenant-generaal buiten dienst Keith Kellogg aangesteld heeft als speciale gezant voor Oekraïne en Rusland. De diplomaat Kellogg is van mening - net als Trump - dat Oekraïne en Rusland eerst tot een wapenstilstand moeten komen, die daarna gevolgd zal moeten worden door vredesbesprekingen met Rusland. Ondanks de wil tot vrede met Rusland in het kamp van Trump, wil men echter in kringen van de Europese Unie (EU) vooralsnog niets weten van een staakt-het-vuren. De oorlog in Oekraïne moet gewoon doorgaan, vindt men in Brussel.

Europees oorlogsbeleid

De EU heeft zich in een lastig pakket gemanoeuvreed. De Europese politieke elite in Brussel heeft zich, onder aanvoering van Commissievoorzitter Ursula von der Leyen, vanaf het begin van de oorlog in Oekraïne vooral ingezet om Rusland, de agressor, gewapenderhand uit Oekraïne te verdrijven. Verder heeft de Europese Unie sancties ingesteld, vooral op energiegebied, om het Russische regime van president Poetin op de knieën te krijgen. Na drie jaar oorlog in Oekraïne kunnen we de balans opmaken van het Europese oorlogsbeleid. De sancties hebben niet het beoogde effect van een ernstige financieel-economische crisis in Rusland tot gevolg gehad. Rusland heeft nog genoeg mogelijkheden gekregen om zijn gas en olie te gelde te maken in de wereld buiten Europa, zoals China en India met snelgroeiende industrieën die goedkope energie goed kunnen gebruiken. Sterker nog, de Europese sancties tegen Rusland hebben de Europese economie voor een structureel probleem gesteld. Zonder goedkope energie zoals Rusland die leverde, stevent Europa af op een financieel-economische crisis die in tal van Europese landen inmiddels voor politieke problemen zorgt. Ook het Europese beleid om het Oekraïense leger samen met de NAVO te voorzien van geavanceerde Westerse wapens heeft weinig succes opgeleverd. Oekraïne is niet opgewassen gebleken tegen de Russische strategie, die niet zozeer uitgaat van territoriale veroveringen maar van een uitputtingsoorlog. Hoewel Westerse 'televisiegeneraals' nog steeds beweren dat er aan het front een patstelling zou zijn, is dat allang niet meer het geval. De Russische opmars richting het Westen is de laatste maanden in een versnelling gekomen en kan volgens mij niet meer door het Oekraïense leger gestopt worden. In de hogere kringen van vooral de Centraal- en Oost-Europese EU-lidstaten, maar ook in Oekraïne zelf, groeit dan ook het besef dat Oekraïne de oorlog heeft verloren.

Twee scenario's voor het eindspel

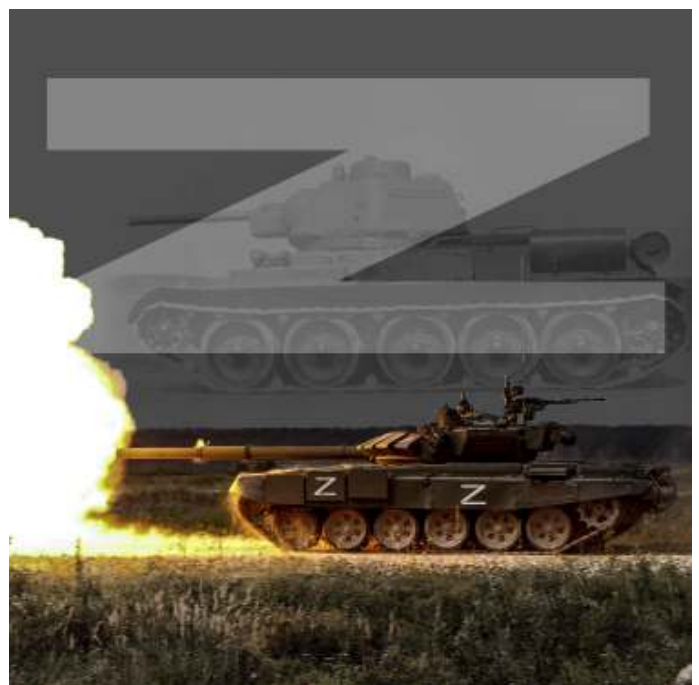
Zoals ik het zie willen Brussel en haar bondgenoten niets liever dan de oorlog tegen Rusland voortzetten. De EU kan nu ook ten volle rekenen op de Britse premier Keir Starmer, die het stokje van president Macron heeft overgenomen in zijn overtuiging dat de oorlog tegen Rusland gewonnen kan worden. Starmer reisde recentelijk naar Kiev af om namens het Verenigd Koninkrijk een 100-jarig partnerschapsverdrag met Oekraïne te sluiten. Starmer gaf met dit ongebruikelijke verdrag aan dat het Verenigd Koninkrijk bereid is om zeer ver te gaan in de steun aan Oekraïne in de oorlog tegen Rusland. Zonder Amerikaanse deelname heeft deze oorlogscoalitie geen schijn van kans om haar plannen te verwezenlijken. Het is te verwachten dat deze oorlogscoalitie alles op alles zal zetten om het kamp Trump er van te overtuigen dat de oorlog tegen Rusland tot het bittere eind moet worden voortgezet, desnoods met het gevaar van een Derde Wereldoorlog. De andere mogelijkheid is dat het kamp Trump zich niet laat overtuigen van de noodzaak van oorlog, maar vasthoudt aan zijn overtuiging dat de vredesoptie in Oekraïne ook de Amerikaanse belangen het beste dient. In dit geval staat Europa buitenspel en zal bij gebrek aan diplomatieke kanalen met Rusland de EU zelfs niet aan eventuele vredesbesprekingen kunnen deelnemen. Dat geldt trouwens ook voor Oekraïne dat vanwege haar onderliggende positie in de oorlog met Rusland voor Rusland niet acceptabel is als onderhandelingspartner. In dat geval zal vrede in het Oekraïne-conflict een Amerikaans-Russisch onderons-

De oorlog in Oekraïne moet gewoon doorgaan, vindt men in Brussel

Pantserhouwitsers 2000 op weg naar Oekraïne vanuit Litouwen. Het Europese beleid om het Oekraïense leger samen met de NAVO te voorzien van geavanceerde Westerse wapens heeft weinig succes opgeleverd.

Foto: Wikimedia Commons, Ministry of National Defense of Lithuania

Russische propagandaposter voor de 'speciale militaire operatie'. De Russische strategie gaat niet zozeer uit van territoriale veroveringen maar van een uitputtingsoorlog.

Foto: Wikimedia Commons, z.mil.ru

je worden over de hoofden van de Europeanen heen en zal de Europese Unie geacht worden fors bij te dragen aan de wederopbouw van Oekraïne. De tweede optie is realistischer gezien het optreden van Trump. In dat geval zal Europa in dit conflict gemarginaliseerd worden. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat zij dat geheel en al aan haar eigen beleid inzake de oorlog in Oekraïne te wijten heeft.

Russische positie

Waar in de Westerse discours nauwelijks over gesproken wordt, is de Russische positie in de komende vredesonderhandelingen. Rusland heeft bij monde van president Poetin en minister van Buitenlandse Zaken Lavrov verklaard dat Rusland niet akkoord zal gaan met een wapenstilstand. Rusland wil alleen een vredesakkoord sluiten dat veiligheidsgaranties biedt aan het gehele Euraziatische continent. Rusland zal de gebieden die het op Oekraïne veroverd heeft, de Krim en Donbass, zeker niet teruggeven aan Oekraïne en verder eisen dat romp-Oekraïne een neutrale status zal aannemen. Vanwege het feit dat het kamp Trump geen wisselgeld heeft, ligt het voor de hand dat Trump zal toegeven aan de Russische eisen, mits de eigen Amerikaanse belangen worden gediend door een akkoord met de Russen.

Invloedsferen

Nog steeds worden uitspraken van Trump nauwelijks serieus genomen. Trump is echter veel beter voorbereid op zijn tweede ambtstermijn dan hij was voor zijn eerste ambtstermijn. Uitspraken over Amerikaanse aanspraken op het Panamakanaal, Canada en Groenland geven aan dat het kamp Trump denkt in termen van invloedsferen. Daarbij geeft hij nadrukkelijk aan dat het Westelijk halfrond en de Europese Unie tot de Amerikaanse invloedsfeer behoren en tegelijkertijd wordt door het onderhandelingsinitiatief richting Rusland erkend dat Rusland ook een eigen invloedsfeer heeft. Trump hoopt door een deal met Rusland het land ook nog wat los te weken van China dat door de VS als een grotere bedreiging wordt gezien voor haar globale positie dan Rusland. Indien het deze richting opgaat, is de unipolaire wereldorde die ontstond na de val van het communisme met één echte superpower,

de VS, ten einde gekomen. Een nieuwe multipolaire wereldorde is in de maak waar de EU een marginale positie in krijgt toebedeeld, weliswaar veroorzaakt door het kortzichtige, en eenzijdige beleid van de Brusselse politieke elite zelf.

China wordt door de VS als een grotere bedreiging gezien voor haar globale positie dan Rusland. Afbeelding: YouTube

Nog steeds worden uitspraken van Trump nauwelijks serieus genomen

Lidmaatschap

De KVEO staat voor collectieve en individuele belangenbehartiging van haar leden. De vereniging kent een rayonindeling. Per rayon worden regelmatig samenhangende activiteiten georganiseerd.

Alle officieren en gelijkgestelden van de Nederlandse krijgsmacht die uitzicht willen hebben op een eerlijk en goed pensioen kunnen lid worden van de KVEO. Dus zowel de voormalige als actief-dienende officieren, onder wie reserveofficieren, maar ook partners, burgerambtenaren van Defensie en nagelaten (ex)partners van de leden.

Leden ontvangen elk kwartaal het verenigingsblad met een keur aan interessante onderwerpen.

Het lidmaatschapsgeld voor leden en begunstigers bedraagt € 30 per jaar; het jaar van aanmelding is gratis.

Lid worden?

Scan de QR-code of mail naar:
ledenadministratie@kveo.nl

Zie ook:
www.kveo.nl

Hoogleraar uitgezonden als reservist

Prof. Dr. Arthur ten Cate

Arthur ten Cate, KNVOL-hoogleraar aan de Rijksuniversiteit Groningen, is vorig jaar als reservist uitgezonden naar Larissa, Griekenland, om daar op het EU Operationeel Hoofdkwartier (OHQ) het 'Mission Journal' bij te houden van de maritieme missie Aspides in de Rode Zee. Hieronder doet hij verslag van zijn ervaringen in een vraag- en antwoordvorm.

Vraag 1: U bent Permanent Augmentee Mission Journal en Senior National Representative op het EU Operatie Hoofdkwartier van EUNAVFOR Aspides in Larissa, Griekenland. Hoe komt u daar?

Ik werk in het dagelijks leven als militair historicus bij de Nederlandse Defensie Academie, bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie. Een burgerfunctie, die ik combineer met een deeltijdaanstelling als bijzonder hoogleraar Militaire Geschiedenis namens de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' aan de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast ben ik reservist bij 1 CMI Commando in het Netwerk Militair, waarin dagboekschrijvers-historici, tolken en operationeel analisten zitten. Wij zijn bij CMI, zeg maar, een groep *command support* specialisten. Het Operationeel Dagboek is bij de Nederlandse krijgsmacht weer ingesteld in 2003, toen het Duits-Nederlandse Legerkorps Hoofdkwartier de ISAF-leiding had in Kaboel. De aanleiding was Srebrenica, vanwege de complicaties om die gebeurtenis politiek goed te verantwoorden omdat het moeilijk was militair-historische feiten te reconstrueren. Sinds 2003 schrijven historici daarom de geschiedenis van de militaire besluitvorming over, en uitvoering van operaties/uitzendingen terwijl ze plaatsvinden. Zelf ben ik inmiddels uitgezonden geweest naar Uruzgan in 2006 en 2008, Kandahar in 2009 en Mali in 2014. Ook ben ik ingezet bij een nationaal Crisis Actie Team (corona) op de Defensiestaf in 2020. Als Netwerk Militair binnen CMI Commando voeren wij deze taak dus al weer twee decennia uit in de nationale lijn. Nu echter, sinds februari 2024, stuurt Nederland ons ook naar het EU Operationeel Hoofdkwartier van de maritieme beveiligingsoperatie Aspides in Larissa, Griekenland, om voor de EU een zogenaamd Mission Journal bij te houden. Ik heb in juni een collega afgelost en ben begin november teruggekeerd. Wij combineren deze functie, omdat wij op het OHQ de hoogste Nederlander in rang zijn, met de rol van Senior National Representative.

Vraag 2: Hoe was de aanloop naar deze uitzending?

Geïmproviseerd. De vraag vanuit de EU kwam onverwacht, net zoals de missie. Nederland heeft al lang geleden aan de EU aangeboden om deze stoel in EU OHQ's te vullen, maar in eerdere EU-missies zoals Althea, Atalanta en Irini werd deze zogenaamde *augmentee* nooit opgeroepen. Niettemin hebben wij als reservistennetwerk sinds jaar en dag twee dagboekschrijvers/historici op vijf dagen *notice to move* staan, dus een collega werd eind februari op stel en sprong opgeroepen om naar Griekenland te gaan en was binnen een week in Larissa.

Vraag 3: Wat was uw taak tijdens deze uitzending?

Wij implementeren in deze EU-omgeving feitelijk het Nederlandse systeem van operationeel dagboekschrijven, dat beoogt om het stafproces van internationale/multinationale operaties vast te leggen, met een speciale focus op het militaire besluitvormingsproces (datgene wat doorgaans niet wordt vastgelegd in stafdocumenten, maar met die documenten wel in bijlage). Wij reconstrueren dus, terwijl het gebeurt, de discussies en afwegingen achter militaire besluiten. Welke opties worden aan commandanten voorgesteld? Op basis van welke beschikbare informatie en welke afwegingen neemt deze zijn besluiten? Wat gebeurt er vervolgens, hoe reageert de tegenstander? Afwijkend in het huidige geval is dat 'Larissa' een Operatie Hoofdkwartier op afstand is, en samenwerkt met een vooruitgeschoven tactisch hoofdkwartier (op een oorlogsschip) dat de eenheden in de Rode Zee aanstuurt. Van juni tot en met augustus 2024 leidde een Nederlandse commandeur als Nederlands-geleid hoofdkwartier met een Nederlandse commandeur als Force Commander aan boord van de Zr. Ms. Karel Doorman.

Logo van de EU maritieme missie Aspides. Afbeelding: Wikimedia Commons, EUOPAS

Sinds jaar en dag staan twee dagboekschrijvers/historici op vijf dagen 'notice to move'

Van juni tot en met augustus 2024 leidde een Nederlandse commandeur als Force Commander de missie Aspides aan boord van de Zr. Ms. Karel Doorman. Foto: MinDef

Vraag 4: Hoe is het om te werken in een internationale staf?

Een multinationala hoofdkwartier is altijd bijzonder, ik heb dat eerder in Kandahar (Regional Command South, ISAF) meegemaakt. Veel verschillende militaire culturen en stijlen, of we nu al heel lang samen in de NAVO zitten of niet, of allemaal Europees zijn of niet. Daar moet je wat tolerant en diplomatiek mee omgaan. Het gaat er in Larissa in ieder geval anders aan toe dan hoe wij het in Nederland leren en uitvoeren, mede omdat de Grieken (het grootste contingent) met hun cultuur en stijl en werkwijze een hele grote stempel drukken op de gang van zaken. Onze voorkeur voor opdrachtgerichte commandovoering raakt daarbij nog wel eens naar de achtergrond, om het zo te zeggen. In mijn tijd zaten er op het OHQ drie Nederlanders: naast de dagboekschrijver was er een maritieme inlichtingspecialist geplaatst, en was er een (burger) politiek adviseur van Buitenlandse Zaken actief.

Vraag 5: Wat staat u het meeste bij?

Ik kwam binnen in de week dat de Houthi's het vrachtschip Tutor eerst lamlegden en toen, nadat het was verlaten en de bemanning geëvacueerd, opbliezen en tot zinken brachten. Dat was een spectaculair succes voor de tegenstander, die dat ook maximaal publicitair uitbuitte. Mijn verwachting vooraf was geweest dat het minder dynamisch zou zijn (in ieder geval minder dan ik van mijn uitzendingen naar met name Afghanistan gewend was). Sowieso ging er voor mij als reservist met een landmachtachtergrond een hele nieuwe wereld van maritieme militaire operaties open, al zijn de stafprocessen grotendeels hetzelfde. De grootste crisis in mijn periode was de episode met de olietanker Sounion, die eerst ook werd stilgelegd en toen in brand gestoken. Daar dreigde een grote milieuramp met 150.000 ton ruwe olie, en Aspides probeerde bij te dragen aan een oplossing. Uiteindelijk door de civiele berging / de bergers te beveiligen. Het was militaire geschiedenis schrijven terwijl het gebeurde, wat dit weer een boeiende uitzending maakt.

Restanten van een door de Houthi's gebruikte vliegende drone.
Foto: Wikimedia Commons, US DoD

Vraag 6: Wat vertelt u thuis?

Ik heb nog nooit een uitzending meegemaakt waar ik niet zelf ook in het operatiegebied was, dat ten eerste. Ik zat nu duizenden kilometers van de operatie, dus wij maakten in Griekenland als staf weinig operationeels mee. Het voelde niet als een militaire situatie, het was zoals werken op een kazerne in Nederland (maar dan met mooier weer). De operatie is op de schepen in de Rode Zee en in de Golf van Aden. Daar is het echt oorlog, met ballistische antischepsraketten, vliegende en varende drones, en aanvallen op koopvaardischepen door snelle bootjes vol gewapende Houthi-strijders. Dat is in Europa en Nederland ook niet altijd duidelijk. Dit is een operatie hoger in het geweldspectrum, hoger dan bijvoorbeeld de antipiraterijmissies van tien jaar geleden. Maar op het OHQ in Larissa gold en geldt dat de staf deze oorlog niet aan den lijve ondervindt, zoals ik dat in Uruzgan, Kandahar en Mali wel ervoer. Heel anders dan de uitzendingen in het middelpunt van een conflict dus.

De grootste crisis was de episode met de olietanker Sounion, die eerst werd stilgelegd en toen in brand gestoken. Foto: EUNAVFOR

Rusland zet opmars in Afrika voort

Mr. drs. C. Homan

De afgelopen jaren heeft het aan gewelddadige conflicten niet ontbroken. Volop aandacht kregen de langdurige oorlog in Oekraïne, de strijd in de Gazastrook en Libanon, en de ineenstorting van het Assad-regime. Waarschijnlijk waren dat de redenen dat de omdoping van naam van de 'Wagnergroep' in het 'Africa Corps' weinig aandacht kreeg. Aanleiding was de plotselinge dood van Wagner-baas Prigozjin in augustus 2023, die het Kremlin de kans bood om de touwtjes zelf in handen te nemen. Terwijl de Russische autoriteiten eerder betrokkenheid bij de (illegale) huurlingengroep Wagner ontkenen, trekken ze nu de verantwoordelijkheid volledig naar zich toe. Het Afrikakorps als opvolger van Wagner, met als motto 'oorlog is ons beroep', valt namelijk direct onder het Russische ministerie van Defensie. In het streven weer een wereldmacht te worden, heeft Rusland zich recentelijk ook gevoegd in de rij van landen die invloed in Afrika willen hebben. Naast economische zijn geopolitieke motieven nog belangrijker. Rusland zoekt steunpunten in Afrika en wil invloed in een gebied dat zich uitstrekt van de Sahara naar het zuiden. Zij maakt hierbij gebruik van de Wagnergroep, later omgedoopt in het Afrikakorps.

De Wagnergroep

De meest prominente van de Russische *private military companies* (PMC's) is de Wagnergroep, die onder meer in 2014 op de Krim en na 2015 in Syrië en in 2022 in Oekraïne is ingezet. De Wagnergroep (volgens de website van het bedrijf 25.000 man in 2023) is de afgelopen jaren uitgegroeid tot een van de meest (onofficiële) invloedrijke instrumenten van het buitenlands beleid van Rusland. Het heeft een belangrijke rol gespeeld op de slagvelden in Syrië en Oekraïne (de slag om Bachmoet) en heeft de laatste jaren vooral gewerkt aan het vergroten van zijn voetafdruk in Afrika. De Groep is sinds 2017 actief in Afrikaanse landen en biedt haar klanten vaak directe militaire steun en aanverwante veiligheidsdiensten aan, naast propagandistische activiteiten.

De Wagnergroep, opgericht door de Russische zakenman Jevgeni Prigozjin, was een prominent (onofficieel) aan het Kremlin gelieerde PMC. Wagner dook voor het eerst op in 2014 tijdens de Russische annexatie van de Krim ('groene mannetjes') en was sindsdien actief in Syrië, Oekraïne en ten minste een half dozijn Afrikaanse landen. Wagner is een complex netwerk van bedrijven en huurlingengroepen waarvan de activiteiten (onofficieel) verbonden waren met het Russische leger en de inlichtingengemeenschap.

Wagner bood het Kremlin zowel flexibiliteit als ontkenning. Het Kremlin weigerde zijn associatie met Wagner toe te geven. Een voordeel is bovendien dat het verlies van mensenlevens van de Wagnergroep niet publiekelijk werd gemeld. Maar de activiteiten van de Groep werden op grote schaal in verband gebracht met mensenrechtenschendingen, verspreiding van desinformatie en verslechtering van bestaande burgerconflicten.

Activiteiten

Wagner verleende voornamelijk veiligheidshulp aan lokale overheden, zoals troepen, wapens, training en politiek advies. In ruil profiteert zij van de toegang tot lokale industrieën en natuurlijke hulpbronnen. De eerste Afrikaanse activiteiten van Wagner begonnen in 2017 in Soedan, en de Groep breidde zich snel uit naar de Centraal-Afrikaanse Republiek (CAR) en Madagaskar in 2018, Libië en Mozambique in 2019, en Mali in 2020.

De officiële toenadering van Rusland begon in oktober 2018, toen de president van de CAR, Faustin-Archange Touadera, de eerste wapenovereenkomst met de Russen sloot (Rusland is met 40% de grootste wapenleverancier van Afrika) en tevens een officieel veiligheidspact met Rusland ondertekende. Wagner-huurlingen beschermden de president en ondersteunden regeringstroepen bij hun inzet. In ruil voor hun veiligheidsdiensten exploiteerden bedrijven uit het Wagner-netwerk een goudmijn en kaptten waardevol tropisch hout. Anderen brouwen bier, verkochten wodka in de hoofdstad Bangui of verhandeldden suiker.

Een zwaartepunt van de activiteiten van de Wagnergroep ligt in de Sahel-regio. Recente militaire staatsgrepen in deze regio hebben de betrekkingen tussen sommige Sahelstaten en het Westen verzuurd. Het Kremlin maakte gebruik van deze situatie en heeft zich geliefd gemaakt bij de militaire junta's van Mali, Burkina Faso en Niger. Antiwesterse putschisten zijn aan de macht gekomen, die allen afhankelijk zijn van Russische hulp.

Schouderemblem van het Afrikakorps.
Afbeelding: Wikimedia Commons, SpaceRefugee

Wagner dook voor het eerst op in 2014 tijdens de Russische annexatie van de Krim ('groene mannetjes'). Foto: Wikimedia Commons, Elizabeth Arrott, VOA

Maar ook in Noord-Afrika speelt Rusland een belangrijke rol. Zo vervulden in 2019 de Wagner-huurlingen een sleutelrol in een poging van de Oost-Libische leider Haftar om de hoofdstad Tripoli in te nemen. Zelfs voordat de Soedanese burgeroorlog in april 2023 uitbrak, stond de Wagnergroep in nauw contact met de *Sudan Rapid Support Forces* (RSF), trainde ze troepen en bewaakte ze goudmijnen. Het Kremlin beschouwde echter ook de andere strijdende partij, de *Sudan Armed Forces* (SAF), als een belangrijke partner voor handel en voor het vestigen van een marinebasis in de Rode Zee. Kort samengevat gebruikte Rusland sinds 2017 Wagner als een goedkope strategie om zijn positie in Afrika te vergroten.

Opstand

Maar op 23 juni 2023 kwam het huurlingenleger van leider Jevgeni Prigozjin plotseling in opstand tegen Moskou. Zijn Wagnergroep had de controle over bedrijven en projecten ter waarde van miljarden dollars. Voor Rusland was de Wagnergroep absoluut essentieel omdat het een aanvulling vormde op de officiële diplomatieke kanalen. Afgezien van het uitrusten van strijdkrachten en het deelnemen aan diplomatieke initiatieven, waren er ook andere activiteiten die de Russische regering niet noodzakelijkerwijs via officiële kanalen kon nastreven.

Wagner had zich tot 23 juni 2023 altijd een trouwe bondgenoot van Rusland getoond. Maar Prigozjin schold geregeld defensie-minister Sergei Sjojgoe de huid vol vanwege het gebrek aan wapenleveringen en munitie. Daarnaast was hij vaak kritisch op de Russische legerleiding vanwege de gekozen strategie. Maar de huurlingenbaas richtte zijn tirades nooit direct tegen Poetin.

Het kwam daarom als een verrassing toen Wagner in juni 2023 plotseling Rostov aan de Don overnam. Wagner-huurlingen trokken vervolgens richting het noorden, om de Russische regering in Moskou omver te werpen. Prigozjin zelf verklaarde op sociale media dat hij en zijn manschappen "bereid zijn om iedereen die ons in de weg staat te vernietigen." Poetin sprak in een televisietoespraak van binnenlandse muiterij en landverraad. Hij noemde de opstand "een dolkstoot in de rug" en riep Wagner op zijn opmars te beëindigen, hetgeen geschiedde.

Prigozjin

Prigozjin was ook de belangrijkste man van Rusland in Afrika. Een maand voordat hij en de rest van de Wagner-leiding in een vliegtuigongeluk in augustus 2023 omkwamen, werd hij nog gesignaleerd op een top tussen Rusland en Afrika.

Hoewel PMC's volgens de Russische wet illegaal zijn, gebruikte het Kremlin Wagner om zijn buitenlandse beleidsbelangen in Afrika te behartigen. Het belangrijkste doel van Rusland in Afrika was om diplomatieke steun op te bouwen die het hoopte te gebruiken in posities bij internationale instellingen, zoals de Verenigde Naties. De Wagnergroep raakte om zijn eigen redenen betrokken bij Afrika, zoals particulier geld verdienen.

Wagner opereerde in een gevestigde traditie. Er is een standaard Russische *modus operandi*, namelijk dat je de operationele kosten dekt met parallelle bedrijfsactiviteiten. In Afrika is dat vooral via mijnbouwconcessies. In elk land waar zij actief is, heeft Wagner waardevolle natuurlijke hulpbronnen veiliggesteld door deze de kosten te laten dekken, maar bovendien om aanzienlijke inkomsten te genereren. Rusland heeft veel goud uit Afrika gehaald, wat waarschijnlijk heeft bijgedragen aan de financiering van de Russische oorlog in Oekraïne. Maar pas na de dood van Prigozjin gaf president Vladimir Poetin toe dat zijn regering de paramilitaire groep gedeeltelijk had gefinancierd, maar dat het nu tijd was van Wagner een staatsbedrijf te maken.

Afrikakorps

De opvolger van de Wagnergroep, het 'Expeditiekorps', nadien 'Afrikakorps' genoemd, opereert in dezelfde landen, met hetzelfde materieel en met hetzelfde uiteindelijke doel. Hoewel sprake was van opname in het Russische buitenlandse beleid, had Prigozjin diepe politieke, economische en militaire banden opgebouwd op het Afrikaanse continent. Het ontmantelen van dit complexe web zou moeilijk en uiteindelijk contraproductief zijn geweest.

De fundamentele verandering is de 'openhartigheid' waarmee Rusland zijn beleid voert. De Wagnergroep had Rusland altijd een niveau van plausibele ontkenning geboden bij operaties en invloed in het buitenland.

Tijdens de Soedanese burgeroorlog vernielde voertuigen in Khartoem. De Wagnergroep stond in nauw contact met de 'Sudan Rapid Support Forces' (RSF), een van de strijdende partijen. Foto: Wikimedia Commons

Prigozjin (links vooraan) was ook de belangrijkste man van Rusland in Afrika. Foto: Wikimedia Commons, Government of the Russian Federation

Op het Russische Telegramkanaal treft men regelmatig wervingsaffiches aan. Foto: Telegram

Begin september 2023 begon generaal Averschanarov, vergezeld door vice-minister van Defensie Joenoets-Bek Jevkoerov, aan een rondreis langs achter-eenvolgens Libië, Burkina Faso, de CAR, en Mali, om de aangegane contracten met Wagner zoveel mogelijk te vernieuwen.

Nieuwe structurering

Nu het Afrikakorps officieel onderdeel is van de Russische overheid, is het voor Afrikaanse regimes mogelijk gemakkelijker om met de Russen in zee te gaan. Een formele, bilaterale samenwerking met een groot land als Rusland is beter uit te leggen dan een deal met een schimmig huurlingenleger.

Dankzij de nieuwe structurering van de Wagnergroep onder het Afrikakorps, zou het Kremlin nu een duidelijkere strategie kunnen volgen, dat "aan de ene kant Rusland toegang heeft tot middelen via de Wagnergroep, aan de andere kant kan het nu ook officiële diplomatieke kanalen gebruiken om zijn voetafdruk in Soedan te behouden of zelfs te verdiepen."

Om de uitbreiding in de regio bij te benen is het Afrikakorps hard op zoek naar nieuwe mensen. Op het Russische Telegramkanaal treft men regelmatig wervingsaffiches aan. Hierop staat onder meer dat ze dringend op zoek zijn naar "jonge, sterke en dappere mannen die de volken van Afrika willen helpen." Er worden hoge salarissen en gratis medische zorg geboden.

Doorstart

Een zwaartepunt van de activiteiten van het Afrikakorps is te vinden in de Sahelregio. De doorstart van de Wagnergroep kwam voor de West-Afrikaanse leiders op een goed moment. De drie West-Afrikaanse staten die nauwe banden hadden met Wagner - Mali, Niger en Burkina Faso - hebben de afgelopen jaren allemaal te maken gehad met militaire machtsovernames. Sindsdien hebben ze zich teruggetrokken uit het regionale blok ECOWAS en hun eigen 'Alliantie van Sahelstaten' opgericht.

Antiwesterse putschisten zijn nu aan de macht in deze drie landen, die elk afhankelijk zijn van Russische hulp. Het oorspronkelijke idee van Mali was om het Westen te vervangen door Wagner binnen te halen om te vechten en wapens te krijgen. Hoewel het Afrikakorps nu ook in Niger aanwezig is, zijn er geen tekenen dat ze vechten. Men is ervan overtuigd dat ze er zijn om het regime te beschermen. Ondertussen zijn de troepen van oud-kolonisator Frankrijk vertrokken en werd de VN-missie MINUSMA gedwongen om Mali te verlaten. Juist die missie hielp bij de strijd tegen de groeiende terreur, want in de Sahel zijn verschillende jihadistische groeperingen actief die banden hebben met IS en al-Qaida.

Russische strategie

Duidelijk is dat Rusland aan invloed heeft gewonnen in Afrika, waardoor het continent midden in de groeiende geopolitieke strijd tussen het Kremlin en het Witte Huis kwam te staan. Amerikaanse functionarissen zeggen dat de inspanningen van Rusland om een 'multipolaire' wereldorde te ontwikkelen, de inzet van desinformatie en het gebruik van huurlingen, de democratische stabiliteit hebben ondermijnd en conflicten op het continent hebben aangewakkerd. De Russische economische en militaire betrokkenheid in Afrika verbleekt echter nog steeds in vergelijking met die van zowel China als het Westen.

Moskou streeft naar een samenspel van diplomatieke, militaire en economische belangen in Afrika.

Diplomatiek gezien wil Rusland meer steun krijgen voor zijn visie op een multipolaire wereldorde gebaseerd op een verzwakte Westerse invloed. Bij de VN lobbyt het bij Afrikaanse bondgenoten voor gunstige stemmen over kwesties als het conflict in Oekraïne en werkt het aan het zaaien van wantrouwen voor VN-vredesmissies en andere multilaterale inspanningen.

Militair gezien richt het zich vooral op wapenhandel, maar probeert het ook zijn operationele voetafdruk uit te breiden. Dit onder meer door het openlijk toestemming vragen om militaire bases te vestigen in zes landen, namelijk Libië, de CAR, Eritrea, Madagaskar, Mozambique en Soedan.

Economisch gezien is Rusland geen zwaargewicht in Afrika, slechts minder dan één procent van de directe buitenlandse investeringen gaat naar het Afrikaanse continent, en de achttien miljard dollar aan handel met Afrikaanse landen blijft ver achter bij de 64 miljard dollar van de Verenigde Staten en de 254 miljard dollar van China. Niettemin blijft de toegang tot waardevolle

Nederlandse militairen van de VN-missie MINUSMA. Deze missie werd gedwongen Mali te verlaten. Foto: Wikimedia Commons, MinDef

Een zwaartepunt van de activiteiten van het Afrikakorps is te vinden in de Sahelregio

Algemene Vergadering van de VN. Hier lobbyt Rusland bij Afrikaanse bondgenoten voor gunstige stemmen. Foto: Wikimedia Commons, Alan Santos/PR

Levering van tien Russische BRDM-2 pantservoertuigen aan de CAR. Foto: Wikimedia Commons, UN Security Council

natuurlijke hulpbronnen, zoals goud, diamanten, uranium en olie, een prioriteit. En te midden van de toenemende wereldwijde vraag naar alternatieve energieën en geavanceerde technologieën motiveren ook de enorme reserves van kritieke mineralen in Afrika de inspanningen van Moskou.

Groeiende contacten

De officiële betrekkingen tussen het Kremlin en Afrikaanse tegenhangers zijn bescheiden, maar groeien. Naast het zoeken naar militaire bases, heeft Moskou sinds 2014 militaire samenwerkingsovereenkomsten gesloten met ten minste negentien Afrikaanse landen. De wereldwijde effecten van de Russische invasie van Oekraïne, die op de hiel van de COVID-19-pandemie kwamen, hebben de toch al worstelende Afrikaanse economieën geteisterd. Velen van hen zijn afhankelijk van Rusland en Oekraïne voor kritieke importen, zoals tarwe, kunstmest en staal, en verstoringen in de aanvoer hebben de prijzen de hoogte in gejaagd.

Deze afhankelijkheid van import ondersteunt de onwil om zich aan te sluiten bij de Westerse sancties tegen Rusland, die door veel Afrikaanse landen als contraproductief worden beschouwd. De Russische export van fossiele brandstoffen naar Afrika schoot in 2023 omhoog tot veertien keer het niveau van vóór de invasie, omdat de producenten van Rusland manieren zochten om het sanctieregime te omzeilen.

Meer dan de helft van het continent heeft zich onthouden van stemming over VN-resoluties waarin het optreden van Rusland in Oekraïne wordt veroordeeld. Sommige landen, waaronder Burkina Faso en Mali, steunen Rusland direct, daarbij verwijzend naar wat zij zien als hun marginalisering in mondiale fora en hun ervaring met schadelijke Westerse interventies.

Overlevingspakket

Het Afrikakorps wordt ingezet voor militaire ondersteuning. Officieel is dat om terreur tegen te gaan, daar waar Westerse troepen dat nu niet meer doen. Maar dit is het verhaal naar buiten toe. Ze zetten zich vooral in om nieuwe regimes in het zadel te houden. Ze geven leiders en hun families persoonlijke bescherming, leveren wapens en houden toekomstige staatsgrepen tegen. 'Overlevingspakket' wordt het genoemd. In de toekomst is het waarschijnlijk dat meer Afrikaanse staatshoofden dergelijke 'overlevingspakketten' van het Afrikakorps zullen accepteren. In ruil voor bescherming en militaire hulp krijgt Rusland onder meer toegang tot grondstoffen. Zo heeft het de controle over een aantal goudmijnen in de CAR.

Het vertrouwen op buitenlandse aannemers heeft als risico dat er een nieuwe vorm van afhankelijkheid ontstaat. Er is weinig bewijs dat door het Afrikakorps opgeleide lokale militairen grote vooruitgang hebben geboekt om effectief zelfstandig te kunnen vechten. Een nationalistisch militair regime, zoals in Mali, wilde Wagner daarentegen gebruiken om zijn soevereiniteit te herbevestigen zonder compromissen of inmenging van externe actoren.

Afrikakorps activiteiten

Mali was misschien wel het meest verweven met de toenmalige huurlingen, waar een aanhoudende Islamitische opstand, gecombineerd met meerdere staatsgrepen, een in wezen mislukte staat had achtergelaten. Eerder was er veiligheidshulp gekomen in de vorm van de VN-missie die bekend staat als MINUSMA, naast de langlopende anti-oproeroperatie van het Franse leger.

De junta beval de Franse troepen te vertrekken en Mali is nu grotendeels afhankelijk van het Afrikakorps voor zijn binnenlandse veiligheid, een verandering die een onmiddellijke impact heeft op de gewone Malinees. Wat de Russen hebben geleverd, is een aanvalsmacht, met helikopters met geavanceerde capaciteiten en veel vuurkracht. Daarbij gebruiken ze vrij traditionele Sovjet-anti-partizanenmethoden.

De eerste belangrijke operatie van het Afrikakorps was in Mali, waar het Malinese leger, gesteund door Rusland, in november 2023 de strategisch belangrijke stad Kidal veroverde op separatistische gewapende Toeareg-groepen.

De troepenmacht van het Afrikakorps die in Mali activiteiten ontplooit, is geen fundamenteel nieuwe structuur, noch een directe vernieuwing van de Wagnergroep. Oud-medewerkers hebben een keuze: ze kunnen stoppen of hun werk voor een overheidsinstantie voortzetten. De militairen van het

De Eagle 5 uit de Russische schaduwvloot van tankers. De Russische export van fossiele brandstoffen naar Afrika schoot in 2023 omhoog tot veertien keer het niveau van vóór de invasie. Foto: Wikimedia Commons, Htm

Malinezen delven mineralen. Mali is, net als veel Afrikaanse landen, rijk aan natuurlijke hulpbronnen. Foto: Wikimedia Commons, MOISESFOCUS

Mali is nu grotendeels afhankelijk van het Afrikakorps voor zijn binnenlandse veiligheid

Het Afrikakorps wordt ingezet voor militaire ondersteuning, officieel om terreur tegen te gaan. Foto: Wikimedia Commons, Florence Maiguélé / CorbeauNews

Afrikakorps kunnen hun oude chevrons en insignes dragen en er is een vergoeding voor het behoud van bepaalde tradities.

Mali is, net als veel Afrikaanse landen, rijk aan natuurlijke hulpbronnen, van hout en goud tot uranium en lithium. Sommige zijn gewoon waardevol, terwijl andere ook van strategisch belang zijn. Zo namen toenmalige Wagnerhuurlingen de controle over de Malinese Inthaka-goudmijn over.

Het Franse mandaat om te helpen bij de terreurcrisis in de Sahel werd altijd als beperkt in de tijd beschouwd. Voor de militaire junta's die deze landen nu besturen, heeft de militaire aanwezigheid van Rusland duidelijke voordelen. Aanvankelijk waren deze junta's overgangsleiders. Ze moesten verkiezingen organiseren en een terugkeer naar democratische instellingen bewerkstelligen. Maar nu worden Russische paramilitairen binnengehaald om de militaire junta te beschermen, waardoor ze zo lang kunnen blijven als ze willen.

Libië

In Libië volgde de overdracht van de operaties aan het Afrikakorps volgens het model in Mali. Er vond een nieuwe ondertekening van contracten met het Russische ministerie van Defensie plaats. De nauwe betrekkingen en militair-technische samenwerking met veldmaarschalk Khalifa Haftar (de leider van het Libische Nationale Leger - LNA) zijn ook hervat.

Burkina Faso

Het succes in Kidal (Mali) leidde tot de uitnodiging van het Afrikakorps in Burkina Faso. De komst ervan is het hoogtepunt van de diplomatieke focus op bilaterale betrekkingen en steun voor de Alliantie van Sahelstaten. Moskou greep de kans om een dergelijk initiatief te steunen en een platform te geven.

Het geval van Burkina Faso laat zien dat Afrikaanse landen nooit een vacuüm zijn dat blindelings Wagner, het Afrikakorps of enige andere versie van Russische interventie opzuigt. In gesprekken met Burkinese officieren was het duidelijk dat de wens om de Wagner-optie te vermijden voortkwam uit de lange traditie van politieke soevereiniteit van Burkina Faso en een zekere terughoudendheid bij het observeren van Wagners penetratie in de economie van de CAR. Onder Burkinese officieren heerste echter wel het gevoel dat het Afrikakorps minder commercieel gericht was dan Prigozjin, wat uiteindelijk een opening bood voor het Afrikakorps.

CAR

Ondertussen hebben voormalige Wagner-werknemers in de CAR, anders dan in Mali, Libië of Burkina Faso geen nieuw contract getekend met het Russische ministerie van Defensie. Dit betekent niet dat de operaties niet zijn overgedragen aan het ministerie. Zo blijven Russische troepen operaties uitvoeren vanuit bases in grote steden op het platteland van de CAR.

De kans dat het Afrikakorps daadwerkelijk kan bijdragen aan het verbeteren van de veiligheid en de strijd tegen terreur in landen als Mali, Burkina Faso en Niger is klein. De Wagnergroep bestond op het hoogtepunt in Afrika uit zo'n 5.000 tot 7.000 strijders, maar tegenwoordig zijn het slechts 1.000. Ze kunnen het gat, dat is achtergelaten door Westerse troepen, niet zomaar dichten.

Pro-Russische en anti-Westerse wind

Voor Rusland gaat het vooral om invloed en geopolitieke verhoudingen. Er waait een pro-Russische en anti-Westerse wind in West-Afrika. Rusland wil laten zien dat het vrienden heeft op het continent. Dat bewijst de komst van het Afrikakorps naar Niger wel. Hiermee kwam ook het einde aan de aanwezigheid van een belangrijke militaire basis van de VS.

Als je in de straten van hoofdsteden als Bamako (Mali) of Bangui (CAR) rondloopt, kun je dan ook moeilijk om de opmars van Rusland heen. De Russische driekleur wappert op straat en aan gevels.

Maar buiten de grote steden klinkt een ander verhaal. In Mali bijvoorbeeld, in het noorden en centrale delen van het land, vindt je burgers die zouden zijn aangevallen door het Malinese leger, met hulp van Russische Wagnerhuurlingen. Een van de best gedocumenteerde incidenten vond plaats in de centrale Malinese stad Moura in maart 2022, waar volgens een VN-rapport minstens vijfhonderd mensen standrechtelijk zijn geëxecuteerd door Malinese troepen en "gewapende blanke mannen", die volgens ooggetuigen een

Frans militairen in Mali. Het Franse leger voerde een langlopende anti-oproeroperatie uit. Foto: Wikimedia Commons, 35e RAP

Er waait een pro-Russische en anti-Westerse wind in West-Afrika. Foto: AES info on X

Voor Rusland gaat het vooral om invloed en geopolitieke verhoudingen

De opvolger van de Wagnergroep, het 'Afrikakorps', opereert in dezelfde landen, met hetzelfde materieel en met hetzelfde uiteindelijke doel. Afbeelding: disinfo.africa

"onbekende taal" spraken. Zij hebben dus een heel andere kijk op de Russische aanwezigheid in hun land.

Veel Afrikaanse landen willen niet gedwongen worden om partij te kiezen in wat zij zien als een onnodige *zero-sum* concurrentie, maar in plaats daarvan liever hun opties openhouden en een breed scala aan relaties cultiveren. Sommige Afrikanen voelen zich vergeten door Westerse beleidsmakers, daarbij verwijzend naar de glansloze distributie van COVID-19-vaccins door het Westen en de ongekende hulpstromen naar Oekraïne op niveaus die Afrikaanse landen zelf nog nooit hebben gezien. Westerse oorlogshulp aan Oekraïne "legt het ware gezicht bloot van de actie van de grote mogendheden ten opzichte van het Afrikaanse continent", en onderstreepte hoe Afrika "verwaarloosd" is. Rusland ontplooit nu ook activiteiten in Tsjad en Senegal en het is denkbaar dat het in de toekomst ook met Benin aan tafel zit. .

Mijnbouw

De Russen proberen de Westerse controle over de toegang tot kritieke mineralen en hulpbronnen strategisch te verdringen. Zo is in Mali de mijnbouw-wet onlangs herschreven om de junta meer controle te geven over de natuurlijke hulpbronnen. Hoewel lithium- en goudmijnen duidelijk belangrijk zijn, is er mogelijk een nog grotere strategische hoofdpijn om de hoek. In Niger proberen de Russen een soortgelijke reeks concessies te krijgen die de Franse toegang tot de uraniummijnen in het land zouden ontnemen. Interne Russische memo's beschrijven activiteiten die erop gericht zijn om in Niger te bereiken wat in Mali is gedaan. Als Rusland erin slaagt de controle over de uraniummijnen van West-Afrika te krijgen, zou Europa opnieuw kunnen worden blootgesteld aan wat vaak de Russische "energiechantage" wordt genoemd.

Slotbeschouwing

Na de grootschalige invasie van Oekraïne zeggen velen in het Westerse veiligheidsapparaat dat het masker van Rusland is afgefallen. Duidelijk in het bovenstaande is dat de Russische opmars in Afrika zich voortzet.

En de Fransen trekken zich langzamerhand uit de gehele Sahelregio terug. In Ivoorkust trok dit jaar Frankrijk zijn troepen terug en Senegal liet weten geen Franse troepen meer in het land te willen. De Franse krijgsmacht zal in Afrika na 2024 alleen nog aanwezig zijn in Djibouti en Gabon. Bij elkaar opgeteld zijn daar een kleine 2.000 militairen gestationeerd.

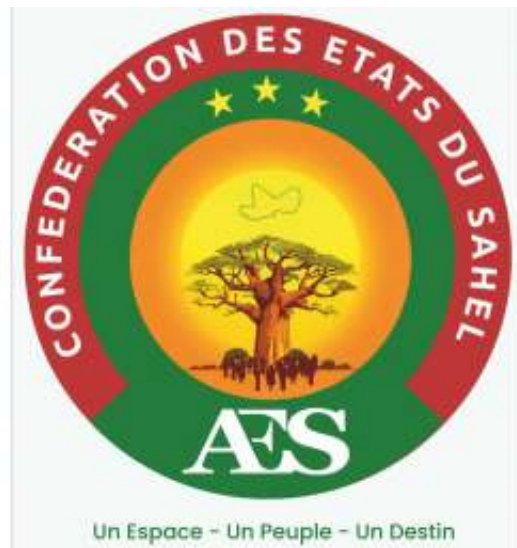
Uit onderzoek blijkt dat het succes van het Afrikakorps vooral te danken was aan de bereidheid om overlevingspakketten te verstrekken aan wie bereid was te betalen. Op het gebied van ondersteunende diensten, zoals opleiding, advisering en onderhoud, was de uitvoering van het Afrikakorps niet opvallend. Wat betreft de levering van kant-en-klare gevechtseenheden, bleef het Afrikakorps vanaf 2024 een van de weinige entiteiten die bereid was deze dienst aan te bieden; en ook het meest bereid was om in zeer provocerende omgevingen in te zetten.

Niettemin zal het Afrikakorps, als een meer formele structuur, een zekere mate van noodzakelijke bureaucratie en goedkeuringsmechanismen vereisen die de Wagnergroep miste.

Duidelijk is dat de Russische opmars in Afrika zich voortzet

De Russische driekleur wappert op straat en aan gevels. Foto: LinkedIn

Moskou greep de kans om het initiatief voor de Alliantie van Sahelstaten te steunen en een platform te geven. Afbeelding: Wikimedia Commons, AES

Luchtfoto van een uraniummijn in Niger. De Russen proberen de Franse toegang tot de uraniummijnen in het land te ontnemen. Foto: Wikimedia Commons, Korea Aerospace Research Institute

ONAFHANKELIJK DEFENSIE MAGAZINE
UITGAVE VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE VERENIGING 'ONS LEGER'

ARMEX

Voor een krijgsmacht die ertoe doet!

De zorg voor een deugdelijke krijgsmacht was in 1912 aanleiding om de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' op te richten. De onverantwoord grote bezuinigingen van de laatste decennia tonen aan dat we ons nog steeds zorgen moeten maken, ondanks dat recent de eerste voorzichtige stappen zijn gezet om het vermogen van de krijgsmacht te repareren. De Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger' zet zich daarom ook in onze tijd in voor een krijgsmacht die er toe doet!

Zij spant zich in voor een breed draagvlak voor onze krijgsmacht in de samenleving en draagt die boodschap uit naar de politiek, de industrie, de wetenschap en de media. Daarnaast toont zij zich betrokken bij uitgezonden militairen en hun relaties.

De vereniging organiseert tal van activiteiten zoals lezingen en bezoeken aan militaire locaties.

Aan de Rijksuniversiteit Groningen is namens de vereniging in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Militaire Historie, een bijzondere leerstoel met als leeropdracht "Militaire geschiedenis, in het bijzonder de periode na de val van de Muur" ingesteld. Ook kent de KNVOL de Prins Mauritsmedaille toe aan personen of organisaties, zowel binnen als buiten de krijgsmacht, die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de krijgsmacht.

Voelt u zich betrokken bij de krijgsmacht en ondersteunt u onze doelstelling, wordt dan lid van de Koninklijke Nederlandse Vereniging 'Ons Leger'. Meer bijzonderheden kunt u vinden op onze website: <https://onsleger.nl/>.

